

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 145 (9220) | Пятница, 1973 чылдың июнь 22

1925 чылда
үндүрүлгөсүнүн. | Бүткүл 2 көп.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ АКШ-ТА ЧОРУП ТУРАРЫ

АКШ-тын Президентин Р. Никсонун чалаанын сугаар
Америкада Каттыккан Штаттарында албанчыл аян-чоруп
туруп калган чурттар, СЭКП ТК-ның Чингине секретары
тар, СССР-нің Дээди Совединиң Президиумунун кезикчиги

Л. И. Брежнев июньның 18-ге Вашингтонда чедер берген.
ЧУРУКТА: Ак бажыңның чанынга албан чорупуун сугаар
болган ужуражышкыны сугаала. (СЭТА, Чуруктуу
фототелеграф дамчыттыр хүлөп алган).

Июнь 19-та АКШ-тын күрүне департаментинин СЭКП
ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев болган АКШ-
тын Президентин Р. Никсон чедип келген турда. Совет
Эвелели биле Американы Каттыккан Штаттарының ара-

Л. И. Брежневтиң Р. Никсон-биле беседасы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Июнь чээрбиде Кэмп-Дэвидке хүн-
нүң ийги чартында СЭКП ТК-ның Чингине секретары
Л. И. Брежневтиң АКШ-тын Президентин Р. Никсон-биле

беседасы болган. Ийи тадага сонургаалдык айтырылганы
амаа чугаалашкан.

КЭМП-ДЕВИДКЕ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Июнь 20-де Кэмп-Дэвидке СЭКП
ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-тын
Президентин Р. Никсон-биле чугаалажыышкыны уруу-
чүлүд.

Европада айыма чок чоруктуң айтырылганы-биле кады
делегейниң алаан хой айтырылганын талаш-биле боттут,
ажыл-теректиң саала-онал солчушкуну болган.
Ол ийишкик стратегия чекстерин кылыгаарлар айты-
рылганы талаш-биле Женевада чугаалажыышкынының
байдалын база көргөн.

Чугаалажыышкынынга киришкенер, совет талашы —
СССР-нің даштыкы черектер министр А. А. Громыко, СЭКП
ТК-ның Чингине секретарының дузалычылары Г. Э. Жука-
нов, А. М. Александров, СССР-нің АКШ-та элчини А. Ф.
Добрынин олар киришкен.

Америка талашы — АКШ-тын күрүне секретары У. Род-
жерс, АКШ-тын Президентинин национал айыл чок чо-
рук талашы-биле дузалычы Г. Киссинджер, Ак бажыңның
харысгалгалык ашылдычы Х. Соненфельд киришкен.

ДЕЛЕГЕЙГЕ БЫЖЫГ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

КУШ-АЖЫЛЧЫ ДЕТЕКИМЧЕ-БИЛЕ

СЭКП ТК-ның Чингине се-
кретары эш Л. И. Брежнев-
тиң АКШ-тын Президентинин
биле ужуражыышкыны, оон
АКШ-қа албанчыл аян-чоруп
база бир төөгүдү боолуш-
кунуң бирээни деп бүгү со-
вет кижилер демдеген тура-
рындаа чөп. Ол дээрсе тай-
быңның аян-чоруп-дур. Де-

легейге тайбың дээш турму-
ру — буниниң черек.
Мен эш тайбың мергенчи-
лиң төлөөлүлүгү — туугуш
кыял мен. Бистин харыска
туугуштары туугуш турму-
даа туугуш харыска ачы-
лында бунуң турар. А бир
эвес дайың үнөр болза, ол
хамык бүдүргөн үлө оон

өртүлгө өрткөндү дээрин
эки билер бис. Бунчалган
тайбың харыска бунчалган,
ол дээш күжүнишкениниң
бүгү талашы-биле деткир
анаар.
Бистин септеке-туугуш
участогунуң ашылдычы
амгы үлө районунуң Кулду-
ра бажыңның туугуш доо-
зуп турар. Ол бистин бистин

тайбыңның мөңгө болуу деп
күзөөн күзөлдүлүгүң дээр-
ин.
Эш Брежневтиң аян-чору-
пунуң туугуш өөрмүңүң
өмүкөздүң чедипшиңиң
күзөдүң.
Александр ООРЖАК,
Тес-Хем район Соведини
депутаты.

ЧЕДИИШКИНИ КҮЗЕДИВИС

Бо хүндө СЭКП ТК-ның
Чингине секретары, СССР-
ның Дээди Совединиң Пре-
зидиумунун кезикчиги Ле-
онид Ильич Брежнев АКШ-
та албанчыл аян-чорупу
кылып чоруп турар болган. Ол
дугайын Күрүнеңи Кызыл-
да башкы институтунун сту-
денттери бистер радиодан
дыңаап, телевизордан көрүп,
солунлардан номуну, совет-
америк харыскаларын улам
быжыгылар, чер кырыга
тайбыңның кезеде быжык
турарын күдөн турар бис.
Л. И. Брежневтиң дөзөгөй-
де база бир уруг турт —
Америкада албанчыл аян-
чорупу кылып чедер берген,
оуну амаа болуш чонуну чы-
лыг хүлөп алган, ол ужу-
ражыышкынында дөзөгөй-
тайбыңның политиказын чо-
рудурунда уруг ужуражыыш-
кының дөзөгөй-тайбыңны
деп үнөш турар бис.
Бо чугаалажыышкының бү-
гү кижилерин тайбың калар
үзөшкө бараан болур.

Маргарита КУУЛАР,
Кызылда башкы инстату-
дунуң үшкү кургузунуң сту-
дентизи.

ТАЙБЫҢНЫ ЙӨРЭЭЛИҢЕР

СЭКП ТК-ның Чингине се-
кретары Л. И. Брежнев
АКШ-тын Президентинин
Р. Никсонун чалаанын
сугаар бистин уруг дөзөгөй-
тайбыңның уругушунуң муну-
дан албанчыл аян-чорупу
кылып, ам бо хүндө Аме-
риканниң Каттыккан Штат-
тарында чоруп турар. Леонид
Ильичниң болган оуну үдөн
чорупу бистин кижилеринин
ТАКШ-ка чылыг хүлөп ал-
ганчыл Кур-Чер сууруң турт-
кычыларын телевизорлары-
ныстан уруг сонургаал көр-
дүрүң.

Чораның болган амгы бо
хүндө Л. И. Брежневтиң
АКШ-та аян-чорупу бунчал-
ган турар-дыр. Ылаңгыя ийи
күрүнелериниң удуруткучулары
ужурашкы дөзөгөй-тайбың-
ның дузалычы чугаалажыыш-
кының ийи чурт аразында тайбың-
ны быжыгыларынча эвес, ха-
рыска база чер бөмбүрөөнүн
бүгү улустарында тайбыңны
болган дешилгениң ханды-
рып бөзүрүнчү уруг бажың
кылыңар деп демдегелээни
дыка өөрүңүң-дур. Ийи турт-
туң аразында тайбың харыс-
каа моон сонургаал-даа быжы-
тар болуу деп бүгү совет
кижилер-биле бир дөмөй йө-
рөп тур мен.

О. АМАЛ-ООЛ,
Тайдык «Тивалге»
совхозтун ажалычы.

КҮЖЕНИИШКИНИҢ АЖЫЛДААР

СЭКП Төп Комитетинин
Чингине секретары эш Л. И.
Брежневтиң Американы
Каттыккан Штаттарында ал-
банчыл аян-чорупу чедер
берген, оон дөзөгөй-тайбың-
ны быжыгыларынча дөзөгөй-
салыкылар болур. Амаа харыс-
кылар «Алла-Мазыр» сов-
хозун Ору-Шалде хойжу

браттадымның малчыны
шудуру ажалдаарын шит-
тирер. Амгы үлө тоску
беш чылың шиттирер чы-
лың чылың кыш-ажылың
чедипшиңиң дөзөгөй-тай-
быңның чарыш калбар-
газ.
Браттадым-биле тө-
рүүр чүс баш хойта олаш-
тыр 90 хураанын доруну-

руу алган. Төрүүр чүс баш
хойта-на чүс хураан эс-
түрүп амыр хүлөлдүмүн 111
баш кедерип, сөзгөн сөзүң
ээдиди. Бистин мурунустан
сорулгалар уугу. Хой кыр-
гылазын организастың, чы-
рык чокка чорудары, мал че-
мин чедипи-биле белегелээр,
хойну эки семиттери бол-
гаш өскө-даа ажалдар хой.

Оуну чедипшиңиң шиттир-
лериң бүгү аргалары, кур-
лавылары бар.
Күш-ажылың тивелелер
хой болган туугу-на Төрөң
чуртувустуң күтү-чүжү шы-
рак болур.
О. ДАЖЫ-НАМЧАЛ,
хойжу Ленин орденни
эдилгелдиз.

ТИИЛЕКЧИЛЕР ИЛЕРЭЭН

СССР-ның Көдө ажал-агы министрствозу колхозтар-
ның, совхозтарын, күрүнениң уксаажыдылга заводтары-
ның 1973 чылда уксаажыдылгалык мал болгаш куш ажы-
лын хөгжүдүрүшкө эң эки көргүзүлгө дээш Бүгү-өвүлд
конкурсунуң түдөөлөрүн үндүргөн. Чурттуң конкурска
киришкен түс-түс 500 хире уксаажыдылга ажал-агыла-
рының болгаш фермаларының тиилекчилерин тодараткан.

«Волга» деп чинк автомобилдерин, а ол ийишкик аш-
шаңвалдык бирги шаңвалдары 50 колхозтарга, совхо-
зтарга, күрүксаажыдылга заводтарына тавыскаан.

Новосибирск областың «Маймын бири» деп күрүнениң
уксаажыдылга заводунуң коллективниң уруг чедипшиңиң
болган. Ылда 1150 инвент бирээнден-не эрткен чылың
барык 4700 килограмм сүтү алган. Бир эвес оуну сарыкка
шилтирер болза 170 хире килограмм болур-дур.
Оон аңгыда ук ажал-агы чүс инвент-не 34 баш санын
ажыктыккан уксаажы анык инвентерни база сайтарган. Ол
ишкик Стрельникова аттыг кыргыз күрүксаажыдылга за-
водунун, Вильнюстун аш заводунуң ажалдакчыларының
коллективтери база-ла бедик көргүзүлгөниң бооп турар.

Свердлов областың «Пионер» дээр күрүнениң уксаажы-
дылга заводу Уралда ат-сугаалык чер. Ында уксаажыгулут
ак хаванары амырар турар. Ол будурулгө чери эр-
ген чылың төрүүр 253 хавананың бирээнден-не 22 ха-
ван оодарын алган болгаш элге чергенниң ажалыктын
уксаажы 11 хаван болгашын саткан.

Омск областың «Марьяновский» деп күрүксаажыдылга
заводунуң ажалдакчыларында хойнуларын бирги шаң-
валын тыпсыр дээр. Олар эрткен чылың 24 муң хойну
бирээнден-не 6,7 килограмм дүктү кыргалган.

Кокшетау тиилекчилериниң аразында эдээ хой кара-
куш, тоолай, куш азырар ажал-агылар болгаш аш
заводтары база бар.

«УАЗ» дээр автомобилдерин болгаш аш шаңвалдык
ийиги шаңвалды 90 ажал-агыларга, үшкү («Москвич» ав-
томобилдерин болгаш 3,5 муң азы ийи муң рубльдиң)
шаңвалды — 160 ажал-агыларга тыпсыр дээр.

(СЭТА-ның көрр.).

МАЛЧЫННАР НААДЫМЫ

СЭКП Тыва обкомунун бюрозунун шиттирли сугаар бо
чылдык июль 13-14-те Тыва АССР-нің малчынының
байыраалын өрттирер планаттыгана. Наадымны моон
мурунда чылдарда-даа өрттирер турган болгаш ол чаа-
гай чаңчыл алган. А бо чылдын Наадымы ончагай болуп
турар. Чите дээрсе бо чыл тоску беш чылдын шиттирли
чылы болган. Оон аңгыда, «1972-1973 чылдарын кышкы
үзөшкө мал ажылының продуктуларын бүдүрүшкө база
беткектерин көвүдери дээш мал ажылының ажалдакчы-
ларының Бүгү-өвүлд социалисттик чарыкы калбары
дугайында СЭКП ТК-ның, СССР-нің Министрлер Чөвү-
лелиниң болгаш ВЦИК-тин доктаанын ботандырышкы-
ның малчылар ортузунга калбарган чарыктын түңсөни
база үндүрер. Ылаңгыя ам малчылар Наадымда белекел
ажык чоннарың политиказың уугу көлдүрүшкүңүң
байдалында эртип турар. Бо байрлал малчыларын —
хойжуларын, ийи кадарчыларын, санычыларын, бызаа
база хаван, куш ажалдакчыларын күш-ажык чедип-
киришкениң көрдүгөң.

1972 чылдын дөрткү кварталында болган 1973 чылдын
бирги чартында мал ажылының продуктуларын бүдү-
рүшкө база беткектерин көвүдери дээш республиканың ма-
лчынының алган социалисттик хүлээлелериниң күсөт-
тисиниң түңсөни Наадымда үндүрер.

Наадымга киришкө эрге дээш социалисттик чарык амгы
үлө республиканың ажал-агыларында калбарган. Наа-
дымдык болур хүнүңе чедип аркан үлө кылар ужура-
жыкыларда хой. Ам хой ажалында эңне чутула болган
харыскаалык кампания — дүк кыргылазы ажал-агы-
ларда массалык-биле эгелзөө. Хой дүгүнү чылдарын бол-
дурбайн, кыргылазын организастың чорудуп, бедик деңиз-
ге өрттирер, күрүнеге дүк садарынын планын чүлө кү-
сөдир эвес, харын тоску беш чылдын эрткен ийи чылында
чедип бердипиңиң дүктү база бээр — хүнүң сонургаал-
тыңмас сорулгазың. Бир эвес хойжу буруу дүк талашы-
былдуу алган хүлээлелерин күсөдир болза, ажал-агы бү-
рүзү күрүнеге дүк садар планын күсөдир болур.

Чарык чылдын түңсөни үндүрүшкө чедип санын хо-
нуштар аркан. Июнь 16-да медээ-биле амыр, республика
чарык чылда мал ажылының продуктуларын күрүнеге са-
дарынын планын — сүтү — 96 хуу, аш — 67,9 хуу, дү-
тү — 23,1 хуу күсөдир. Ылаңгыя эл болгаш дүк садар
талашы-биле байдал дүвүрчөгү-дир. Мал ажылының про-
дуктуларын күрүнеге садарынын чарык мал планынын
ажык-агы бүрүзү күсөдир турар ужуражы. Ылаңгыя
чер-чептик партия, совет, профсоюз болган комсомол ор-
ганизациялары, колхозтарын база совхозтарын удурут-
кучулар планын күсөдириниң бүгү-ле кураалдарын,
болдувар аргаларын ажалдаар талашы-биле уугу орта-
нык ажалды чорудар хулаагелер.

Наадымны таварыштыр малчынының социалисттик ча-
рыкының түңсөни үндүрер, ээти болган сүтү бүдү-
рүшкө база садарын эрткен чылдын ол үзөшкө тургандан
районга 10 хуулан эвеш эвес, колхозка болган совхозка
15 хуулан эвеш эвес колхозтегиниң, малды баш эвеш
районга 5 хуулан, колхозка база совхозка 7 хуулан эвеш
эвеш өстүргөниң, уугу малдык баш санын бүрүзү-биле,
чан малды 98 хуулан эвеш эвеш камгалап алганын
барыскаалаар.

Бир ийишкик онааштыр саан алы сүтү эрткен чылдын
ол үзөшкө дөзөгөй-районга, колхозка болган совхозка
15 хуу кондуктектен база төрүүр 100 хойта онааштыр ху-
раанын районга 90-дан, колхозка азы совхозка 95-тен эвеш
эвеш камгалап алган турар ужуражы.
Алган социалисттик хүлээлелерин күсөдиринче бедик

көргүзүлгөниң болган чарыктын муракчылары малчы-
нар, ийи ажал-агыларын удурут ажалдакчыларын,
түскөй эртемчилерин шунту 300 кижя республика Наады-
мыга киришкөң.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрүшкө болган бетке-
ктерин көвүдери дээш социалисттик чарыкка бирги чери
алган районга СЭКП обкомунун, Тыва АССР-нің Ми-
нистрлер Чөвүлелиниң болгаш обкомунуң чедипшиңиң
чылдар Кызыл тутун тыпсыршаан, 1000 рубль түнүг аш-
шаңвалын бээр. Ийги чери алганын — СЭКП обкомуну-
нун, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң болгаш об-
комунуң чедипшиңиң II чергениң диплому-биле 700 рубль тү-
нүг аш шаңвалын, үшкү чери алганын — СЭКП обкомуну-
нун, Министрлер Чөвүлелиниң база обкомунуң чедипшиңиң
III чергениң диплому-биле 500 рубль түнүг аш шаңвалы-
н бээр.

Бирги чери эвеш колхозтарга база совхозтарга
СЭКП обкомунун, республиканың Министрлер Чөвүлели-
ниң болган обкомунуң чедипшиңиң чылдар Кызыл тутун ты-
псыршаан, автобус бээр ийи шаңвалды тургускан. Ийи
ийги чери алган ажал-агыларга СЭКП обкомунун,
Министрлер Чөвүлелиниң болган обкомунуң чедипшиңиң II
чергениң диплому-биле ГАЗ-69 автомашыны бээр. Үшкү
ийи чери эвешлерге СЭКП обкомунун, Министрлер Чө-
вүлелиниң болган обкомунуң чедипшиңиң III чергениң дипло-
му-биле чык автомашыны бээр.

Республиканың социалисттик чарыкына тивелес болган
сугааран фермаларын, хойжу бригадаларын, коллек-
тивтерин Тыва АССР-нің Дээди Совединиң Президиумунун,
Тыва АССР-нің Министрлер Чөвүлелиниң болган обкомунуң
Хүндүлдүк бажыктер-биле шаңнаар.

Комсомолчу-аңыктарын эң дээр фермалыгы ВЛКСМ
обкомунун шиттирер Кызыл тутун, комсомолчу-аңыктары-
нын эң дээр ийи хойжу бригадалыгы ВЛКСМ обкомунун
шиттирер ымындарын тыпсыр.
Хойжуларын, санычыларын, ийи кадарчыларын, бы-
заа, хаван, куш ажалдакчыларын, чыгычыларын, наадым-
ларын аразында социалисттик чарыктын тиилекчилер бол-
гандарын Тыва АССР-нің Дээди Совединиң Президиумунун
Хүндүлдүк бажыктер-биле шаңнаар. Мал ажылының му-
ракчыларын шаңнаары-биле тусу бүрүзү 80 рубль чедип ор-
тентиг 50 кезек бедикти, «Москвич» деп 10 автомашыны
база 35 аар мотоциклди эдөөч чок садып алганын талоу-
нуң, саныштырже болган дышталыгы бажыкчыларын
баарынын, тургустен чорудурун 30 пүтөкканын, УАЧД баар-
лың 40 пүтөкканын тускаалаар.

Наадым — республиканың малчынының уугу байыр-
лаң. Амаа элентиг бедик-биле ужуражы — малчын бү-
рүзү хүлээлгезе болур.
Амгы үлө республиканың ажал-агыларын мурунла
уугу сорулгаар турар турар. Хүнүң чир чутула айтыры
болза, «Мал чедипиңиң белекелерин чоруду үзөшкө чорудар
болган колхозтарын база совхозтарын 1973-74 чылдар
үзөшкө мал кышталышкынында беткектерин талашы-
биле кемесер «Тайгалда» СЭКП ТК-ның болган СССР-нің
Министрлер Чөвүлелиниң доктаанын ажалдакчылар ботанды-
рышкыны ийишкик малакка чедипиңиң ажалдакчыларын
амгыгааран эгелзеп палыкын чорудары болур, суген, та-
раа ажал алыр техниканы септелгени дүргөдери, элге
бүгү күнүңиң мобилизациялары эргекчү чутула.

Наадымга беткектерин үзөшкө мал ажылының продук-
туларын күрүнеге садарынын чарык мал планынын күсө-
диринче, техника септелгени дүрген, шынарды чоруда-
рыңче ажал-агыларын мобилизациялары партия, совет,
профсоюз болган көдө ажал-агы органдарын чутула
сорулгаар болур.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА КАЛБАРАР

Ж. Помпиду ол бажыктер-
га хүлээп алган. «Бистин
ийи чурт аразында харыс-
кааларын хөгжүдүрүшкө»
Францияда уугу ужуражы-
лыг деп көрүп турарын бо-
дунуң чугааламга демдегелзөө.
Францияны болган Совет
Эвелелиниң удуруткучулары-
ның советчү үлө хуура-
жыкчылары Француз-со-
вет нады ажалдажылга
таа илгип берген. Бистер
алзаа баш чутула докумен-
терге ат салган бис — деп,
президент медөгөң.
Амгы үлө бистер Л. И.

Брежневти хүлээп алырын-
га беткектерин турар бис деп
Ж. Помпиду чугаалаан.
Президент аңгы-аңгы со-
лиал тургузуугу күрүне-
лени аразында харыскааларга
чүн чедип аш болурун чы-
жон Француз-совет нады
ажыктыкка көргүзүп тура-
ның демдегелзөө. Европада
айымы чок чорукту хандыра-
ны талашарын чутулаар
көрүп турарын чугаалаан.

Франция биле Совет
Эвелелиниң аразында нады
ажыктыкка ам-даа кал-
дырар ужуражы дээрине ол
база демдегелзөө.
Түңсөлдө Франция Рес-
публиканың президентизи со-
вет улуска чектелешкенин
болган аас-кеңдин кү-
зөөң.
Л. И. Брежневтиң Фран-
цияга кээп, аян-чорук кылы-
ры ийи чурт аразында байы-
ралды болгаш нады ажалда-
жылыгы улам быжыклар
дээрленип дүрүрүп турарын
С. В. Червошевко болушун
чугааламга олашап демде-
гелзөө.

